

IVN-MEDEDELINGEN AUGUSTUS/SEPTEMBER 2016, NR. 17

In deze aflevering:

+ Komende evenementen

- ++ Herdenking 50ste sterfjaar J.C. Bloem
- ++ Presentatie *Extaze*
- ++ Activiteiten Zuid-Afrika Huis
- ++ Taalunie Talendebat

+ Varia

- ++ In memoriam (I): H.J. Brinkman
- ++ In memoriam (II): Jan Posthumus
- ++ Pas verschenen: *'Ex libris'. De bibliotheek van Anna Maria van Schurman*
- ++ Schemerarchieven (17)
- ++ De werkbank (17)

1. KOMENDE EVENEMENTEN

1.1. Herdenking 50ste sterfjaar J.C. Bloem

[ingezonden mededeling van Raymond Noë, Laurens Jz Coster]

Op zondagmiddag 14 augustus vindt bij het graf van de dichter J.C. Bloem en in het naastgelegen kerkje in Paasloo (Steenwijkerland) een bijzondere gebeurtenis plaats. Daar wordt herdacht dat "De Dichter van het Verlangen" 50 jaar geleden, op 10 augustus 1966, in zijn woonplaats Kalenberg overleed. En op 15 augustus dat jaar in het naburige Paasloo werd begraven.

Met de herdenking het 50ste sterfjaar van J.C. Bloem wordt een nationaal saluut gebracht aan een groot dichter, wiens werk nog steeds veel wordt gelezen en wiens graf in Paasloo een literaire bedevaartsplaats is geworden. Op het programma staan voordrachten van de dichters Jean Pierre Rawie (voormalig jurylid J.C. Bloem Poëzieprijs) en Rodaan Al Galidi (eerder genomineerd voor de J.C. Bloem Poëzieprijs). Ook is er een onthullend interview met Bloem-biograaf Bart Slijper. De

muzikale ondersteuning is van Jaap Dros & The Small Buzz Band, met gedichten van Bloem op muziek.

J.C. Bloem en A. Roland Holst in Kalenberg

J.C. Bloem Fiets/Wandelroute

Tijdens de herdenkingsmiddag wordt een speciaal voor deze gelegenheid gemaakte J.C. Bloem Fiets/Wandelroute gepresenteerd. Het is een gezamenlijke productie van de Waterrijk WeerribbenWieden en de J.C. Bloem Stichting. De route voert langs de schilderachtige houtwallen rond Paasloo, het graf van de dichter, en door Nationaal Park WeerribbenWieden.

Aldaar voert de tocht langs het huis van Bloem in Kalenberg, waar de dichter zijn laatste levensjaren doorbracht. Hij leefde er samen met de dichteres Clara Eggink, die haar woonboot "De Uil" in het haventje naast de boerderij had afgemeerd.

Wanneer: zondag 14 augustus, 14.00 uur

Waar: Algemene Begraafplaats, Binnenweg, Paasloo

[Meer info](#)

1.2. Presentatie *Extaze*

[ingezonden mededeling van redactie *Extaze*]

De redactie van *Extaze* doet zijn best het komend najaar zo creatief mogelijk te vullen. Om te beginnen met een aparte uitgave van een essay dat Johanneke van Slooten voor ons zal schrijven in het kader van het *Kousbroek Essay Project*, dat wordt beheerd en behandeld door het Nederlands Letterenfonds. Het essay zal gaan over het werk van de componist Louis Andriessen.

Ook zijn recente opera *Theatre of the World*, die een reis beschrijft door de geestelijke wereld en de fantasie van de zeventiende-eeuwse wetenschapper Athanasius Kircher, komt in de verhandeling aan de orde.

De presentatie van dit '*Extaze essay cahier*' zal plaatsvinden in het Kerkje in de Rogstraat in Scheveningen op **15 september** a.s.

Johanneke van Slooten zal een voordracht houden en Klaas Trapman zal stukken uit de pianoversie van de opera ten gehore brengen.

Op **6 oktober** staat de presentatie *Extaze 19* op het programma, een nummer over vrouwen in de Nederlandstalige literatuur die baanbrekend zijn geweest. Over deze avond, die zal plaatsvinden in de Houtrustkerk in Den Haag (hoek Houtrustweg/Beeklaan), volgt nog [nadere informatie](#)

De kunstenaar van *Extaze 19* is Wendela de Vries, uitsnede uit 'Roosje', gemengde techniek.

1.3. Activiteiten Zuid-Afrika Huis

[ingezonden mededeling van Corine de Maijer, Z.-Afr. Huis]

Vrijdag 19 augustus grachtenfestival: NIEUWE NOTEN VOOR ACCORDEON

Vincent van Amsterdam in het Zuid-Afrikahuis

€14,- / CJP €12,- Tickets: alleen via <http://www.grachtenfestival.nl>

Wanneer: vrijdag 19 augustus, 16.00 uur, concert (zaal open: 15.45 uur)

Waar: Zuid-Afrikahuis, Keizersgracht 141-c, 1015 CK Amsterdam

Zondag 18 september: wijnproeverij in het Zuid-Afrikahuis

Het Zuid-Afrikahuis Nederland organiseert in samenwerking met Wijneventbureau Share A Bottle een wijnproeverij, verzorgd door Udo Göebel van Wine Matters. Hij is Magister Vini, docent aan de Wijnacademie en expert op het gebied van Zuid-Afrikaanse wijn. In een korte lezing zal hij ons laten kennismaken met de grote en bekende wijnrassen van dit moment van Zuid-Afrika. Het voorlopige programma ziet er als volgt uit:

14.30-15.00 – inloop met vonkelwijn

15.00-15.30 – lezing en introductiefilm door Udo Göebel

15.30-17.00 – wijnproeverij rode en witte wijnen

17.30 – einde

Plaats: Zuid-Afrikahuis Nederland, Keizersgracht 141-C, 1015 CK Amsterdam

Kosten: € 40 per deelnemer

Aanmelden via website: www.share-a-bottle.com

Dinsdag 20 september: leeskring Zuid-Afrikahuis in het kader van Week van de Afrikaanse Roman

Een avond over literatuur en geschiedenis. Met medewerking van Rob van der Veer, Francois Smith en Martin Bossenbroek.

Presentatie Nederlandse vertaling *Verliesfontein* van Karel Schoeman i.s.m. uitgeverij Brevier en gesprek over *Kamphoer*.

Plaats: Zuid-Afrikahuis, Keizersgracht 141-c, 1015 CK Amsterdam

Tijd: 19.00 uur koffie, 19.30 uur aanvang

Kosten: € 2,50

Aanmelden: tel. 020-6249318 of per e-mail: evenementen@zuidafrikahuis.nl

Woensdag 21 september: film *Dis koue kos, skat* in het Zuid-Afrikahuis

Europese première van *Dis koue kos, skat*

Filmvertoning en interview met schrijfster Marita van der Vyver door Eva Posthuma de Boer

Plaats: Zuid-Afrikahuis, Keizersgracht 141-c, 1015 CK Amsterdam

Tijd: 19.00 uur koffie, 19.30 uur aanvang

Kosten: € 10,- en (7,50 voor filmstudenten)

Aanmeldingen: evenementen@zuidafrikahuis.nl

Zaterdag 24 september: Karin Hougaard in het Zuid-Afrikahuis

Op zaterdagmiddag 24 september is Karin Hougaard terug in het Zuid-Afrikahuis!

Samen met pianiste Mart-Marie Snyman geeft Karin Hougaard een concert in het kader van de Week van de Afrikaanse roman.

Wanneer: zaterdag 24 september

Aanvang: 15.00 uur (Zaal/kassa open: 14.30 uur)

Prijs: € 15,00

Reserveren: evenementen@zuidafrikahuis.nl

Dinsdag 27 september film + nagesprek Simon Bruinders en Broer Matie

(Zuid-Afrika, 1984, 97 minuten, Afrikaans gesproken)

Regie: Jans Rautenbach

Met: Simon Bruinders, Paul Lückhoff en Louw Verwey

Het is 1961 en apartheid is aan de orde van de dag. Een blanke boer sterft en bepaalt in zijn testament dat een gekleurde predikant zijn begrafenisdienst moet verzorgen. Terwijl de kerkraad het verzoek van de boer bespreekt, speelt zich in de gemeenschap een drama af met betrekking tot de onderlinge verhoudingen.

Nagesprek met acteur Simon Bruinders over zijn rol in deze film, zijn werk als acteur en toneelschrijver en over zijn roman Die Sideboard.

Plaats: Zuid-Afrikahuis, Keizergracht 141-C, Amsterdam

Toegang: € 10,- / Kortingsprijs € 7,50 (filmstudenten)

Zaal open: 19.00 uur, aanvang 19.30 uur

Reserveren: evenementen@zuidafrikahuis.nl

1.4. Taalunie Talendebat

[ingezonden mededeling van Drongo Talenfestival, Utrecht]

Dit jaar kun je tijdens het DRONGO talenfestival meepraten in het Taalunie Talendebat over meertalig onderwijs en de rol die het Nederlands hierin moet vervullen. Het Nederlands staat stevig op z'n benen, maar de wereld is een stuk meertaliger geworden dan vroeger, niet alleen buiten, ook binnen het Nederlandse taalgebied. Daarom stelt de Taalunie zichzelf de vraag wat de positie van het Nederlands in deze meertalige wereld dan is of zou moeten zijn.

Het debat wordt op vrijdag 30 september georganiseerd in samenwerking met Epos & EP-Nuffic, waarbij alle bezoekers welkom zijn om onder leiding van cabaretière en voormalig onderwijzers & logopediste *Jetty Mathurin* deel te nemen aan het gesprek.

Een richtlijn nodig voor je bezoek aan de informatieve interactieve beurs?

De Taalunie stippelt ook dit jaar weer een speciale route voor je uit.

Kijk om de Taalunierroute te volgen op de plattegrond die je op vrijdag 30 september en zaterdag 1 oktober in Utrecht ontvangt.

Wanneer: vrijdag 30 september en zaterdag 1 oktober

Waar: Jaarbeurs Utrecht

[Alle info](#)

→ Op 1 september sluit de inzendingstermijn van de [Scriptieprijs Frederik van Eeden-Genootschap!](#)

→ Neder-L (elektronisch tijdschrift voor de neerlandistiek sinds 1992) heet nu [Neerlandistiek](#)

2. VARIA

2.1. In memoriam (I): H.J. Brinkman

[ingezonden mededeling van Jan Noordegraaf, Amsterdam]

Op donderdag 28 april 2016 overleed de neerlandicus en universiteitsbestuurder drs. H.J. Brinkman. Harry Brinkman werd geboren op 16 mei 1934 en studeerde vanaf 1952 Nederlandse taal- en letterkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. In juli 1961 schreef hij een scriptie op het gebied van de geschiedenis van de Nederlandse taalkunde, getiteld 'Een spellingsdiscussie in *De Boekzaal* (1702-1708)'. Hij deed dat

voor en op instigatie van de hoogleraar taalkunde W.J.H. Caron (1901-1988). Bij diens emeritaat verscheen het boek *Klank en teken* (1972). Aan het bezorgen van deze bundel verzamelde artikelen van zijn leermeester heeft ook Brinkman zijn medewerking verleend.

Lang geleden werden de colleges Nederlandse taal- en letterkunde aan de VU nog gegeven in een fraaie Amsterdamse villa, die gelegen was aan het Vondelpark: Van Eeghenstraat 112. Harry Brinkman zetelde in de nok van het gebouw, zoals oud-studenten zich nog goed weten te herinneren. Als studiebegeleider gaf hij onder meer aan eerstejaars uitleg over het programma en voorzag hen van een stencil met daarop het collegerooster. Later, in het nieuwe hoofdgebouw aan de Boelelaan 1105 in Amsterdam-Zuid, gaf hij een college moderne Nederlandse taalkunde. Begin jaren zeventig leidde hij ook een doctoraalwerkcollege over transformationeel-generatieve grammatica. Over zijn herinneringen aan de radicale onderwijshervormingen bij de afdeling Nederlands eind jaren zestig vinden we een en ander in zijn artikel 'De wilde jaren van vroege professionalisering', een bijdrage aan *Voor bepaalde tijd*, het Lustrumboekje Letteren uit 2005.

In zijn studententijd is Brinkman rector van het VU-studentencorps geweest – het bestuurswerk heeft hij dus vroeg beoefend – en daarnaast heeft hij zich ook toen al ingezet voor het bevorderen van de relaties tussen Nederland, Vlaanderen en Zuid-Afrika. Als 22-jarige student Nederlands bijvoorbeeld was hij lid van een internationale commissie van drie jonge studenten die, op gezag van een internationaal *Research and Investigation Committee*, in Zuid-Afrika op universiteiten, in studentenkringen en in gesprekken met onderwijsautoriteiten feitenmateriaal over de rassenscheiding ging verzamelen voor een rapport, dat zij moesten uitbrengen op de zesde Internationale Studenten Conferentie, die in september 1956 op Ceylon werd gehouden (*Algemeen Handelsblad* 25-05-1956). In 1964 verscheen van zijn hand *Zuidafrikaans samenleven* met een woord ten geleide door J. Donner, en in 1968 publiceerde hij samen met J.Z. Uys het boekje *Afrikaans in kort bestek*. Eredocoraten ontving hij van de University of Swaziland (1994) en de Universiteit Potchefstroom (2000). Zijn langdurige betrokkenheid bij Zuid-Afrika is onlangs nog gememoreerd door G.J. Schutte en J. Donner in het blad *Zuid-Afrika* 93 (2016) nr 6 (juni) 126-127.

Ooit was Brinkman begonnen aan een proefschrift over een onderwerp dat ging over de relatie tussen taalkunde en literatuurwetenschap. 'Dan kan je sommen maken van de poëzie van Nijhoff', is een overgeleverd *bon mot* van een vroegere VU-collega letterkunde. Uit de eerste helft van de jaren zeventig stammen Brinkmans artikelen 'Taalbeschrijving en taalbeschouwing bij Chomsky' (*Algemeen Nederlands tijdschrift voor wijsbegeerte* 65 (1973), 13-25) en 'De ongeloofwaardigheid van tekstgrammatica' (*Forum der Letteren* 15 (1974), 213-232). Het eerste artikel kwam hem te staan op een terechtwijzing door de wetenschapstheoreticus en latere wetenschapshistoricus Bastiaan Willink, waarop Brinkman weer reageerde met 'Over grammatica's als

theorieën' (ANTW 67, 1975). Op zijn artikel in *Forum der Letteren* kreeg hij een krachtig weerwoord van Teun A. van Dijk, de toentertijd zeer bekende en productieve Nederlandse tekstgrammaticus (cf. *FdL* 15).

De discussies uit die tijd hadden veelal te maken met methodologische strijdpunten, waarbij het proefschrift van de Zuid-Afrikaanse taalgeleerde Rudolf P. Botha (die was in 1968 gepromoveerd bij de Utrechtse hoogleraar Algemene Taalwetenschap Henk Schultink) in de literatuurverwijzingen telkens opduikt. Een aantal jaren later was Brinkman een van degenen die het Botha mogelijk hebben gemaakt om zijn *Inleiding tot generatief taalonderzoek* (1978, een Nederlandse bewerking naar het Afrikaans door Germen J. de Haan) in 1976 als gastonderzoeker aan de Vrije Universiteit te voltooien. Begin jaren tachtig verscheen in het neerlandistische tijdschrift *Spektator* een uitvoerige kritiek op dit werk; daarop heeft Botha scherp gereageerd.

In 1975 publiceerde Brinkman opnieuw een artikel in *Forum der Letteren*. Dat was getiteld 'Enkele bestuursproblemen in verband met geesteswetenschappelijk onderzoekbeleid' (*Forum der Letteren* 16 (1975), 107-120). Die titel is illustratief voor de wending die de auteur inmiddels had gemaakt. In 1972 namelijk was Brinkman, toen nog verbonden aan de Faculteit der Letteren, toegetreten tot het College van Bestuur van de Vrije Universiteit. Dat College was ingesteld als onderdeel van de nieuwe bestuursstructuur voor de Nederlandse universiteiten. Brinkman heeft wel in dubio gestaan of hij lid van het CvB zou worden of eerst zou promoveren. Daarover heeft hij onder meer met een neerlandistische collega uitvoerig van gedachten gewisseld. Het lidmaatschap van het CvB kreeg de prioriteit en het promotieonderzoek waaraan hij werkte, heeft hij nooit afgerond. Harry Brinkman bleef werkzaam als bestuurder, vanaf 1979 als voorzitter van het CvB. Dat zou hij tot 1996 blijven.

2.2. In memoriam (II): Jan Posthumus

[ingezonden mededeling van Jan Noordegraaf, Amsterdam]

Op maandag 9 mei 2016 overleed de anglist en woordenboekexpert Jan Posthumus. Dr. J. Posthumus werd geboren op 16 april 1925 en studeerde in de jaren 1945-1952

Engels in Groningen. Daarna was hij leraar Engels op een lyceum te Amersfoort voor hij als wetenschappelijk medewerker benoemd werd aan het Anglistisch Instituut te

Groningen. Met de latere hoogleraar Johan Gerritsen (1920-2013) bemande hij vanaf 1958 de nieuw opgezette universitaire MO-B-opleiding. Hij schreef daarover in het levensbericht dat hij in 2015 aan zijn vroegere leidinggevende wijdde in het *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*. In verband met de facultaire bezuinigingen die voortvloeiden uit de ministeriële notitie over 'Selectieve Krimp en Groei', maakte hij in de zomer 1987 gebruik van de toenmalige vut-regeling om met pensioen te gaan. Hij besteedde de vrijgekomen tijd niet alleen aan het binden van boeken, maar ook aan de studie van de geschiedenis van woordenboeken en hun makers, een onderwerp waarover hij na zijn pensionering veel heeft geschreven.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog raakte de jonge Posthumus bij de omroep betrokken. Zijn vriend Gijs Stappershoef (1920-2010) vroeg hem om te helpen bij het oprichten van een regionale omroep. Samen begonnen ze die omroep die uitgroeide tot RTV Noord. Maar Posthumus vond zich toch niet geschikt voor de omroep en hij richtte zich verder geheel en al op de studie Engels. Hoe is deze anglist uiteindelijk in de Nederlandse lexicografie terechtgekomen?

Als wetenschappelijk medewerker te Groningen bestudeerde hij in het kader van een Europees onderzoeksproject de opkomst van de invloed van het Engels in niet-Engelstalige landen in Europa (cf. onder meer zijn *A Description of a Corpus of Anglicisms*, Groningen 1986). Daarbij vormden woordenboeken een belangrijke informatiebron. Vandaar dat hij begon met het verzamelen van verschillende drukken van allerlei lexicons. Drie kamers van zijn huis in Roden raakten gevuld met oude woordenboeken. Hij was niet alleen een gedreven 'woordenaar', maar ook een gedreven en kritisch onderzoeker van woordenboekschrijvers uit heden en verleden. Posthumus werd lid van het Matthias de Vries-genootschap, het in 1991 te Leiden opgerichte genootschap van woordenboekverzamelaars en lexicografen, dat het blad *Trefwoord* uitgaf. Daarin heeft hij veel gepubliceerd. Zijn laatste bijdrage aan het nu al weer geruime tijd digitale *Trefwoord* was een 'In Memoriam' van een goede vriend van ons beiden, de vroegere Leidse neerlandicus en woordenredacteur Arie de Ru

(1949-2015). Met hem had Jan samengewerkt bij het schrijven van het boek over *Honderd jaar Koenen* (Utrecht 1997).

Van 1997 tot 2008 was Posthumus voorzitter van het Matthias de Vries-genootschap. Bovendien redigeerde hij met zijn oud-collega Geart van der Meer (*1944) gedurende zes jaar (1997-2002) ook het blad *De Woordenaar*. Dit orgaan werd in het leven geroepen toen het genootschap begin 1997 na een crisis een doorstart maakte. In eerste instantie was *De Woordenaar* bestemd voor kortere bijdragen en 'work in progress'. Het orgaan groeide echter in omvang en ging ook plaats bieden aan langere bijdragen en boekbesprekingen van diverse aard. Ook Posthumus zelf publiceerde er een stevig aantal artikelen en besprekingen in. Na twaalf afleveringen werd het blad opgeheven toen Posthumus tijd vrij wilde maken voor andere activiteiten en er geen opvolger kon worden gevonden.

In 2009 werden veertien van zijn artikelen gebundeld als *Woordenboeken en hun lotgevallen: studies over lexicografische praktijk (ca. 1850 tot heden)* (x +330 pp.). Dat hij als onderzoeker werd gewaardeerd, moge ook blijken uit het feit dat een tweede bundel opstellen hem in 2010 tot proefschrift kon dienen: *Lexicografie in Nederland: peilingen in de negentiende en twintigste eeuw* (ixv + 291 pp.). De promotieplechtigheid stond gepland op 22 december 2009, maar in verband met een zware sneeuwstorm die het reizen vanuit Roden, de woonplaats van de promovendus, onmogelijk maakte, werd de promotie afgelast. Op 10 maart 2010, vlak voor zijn 85^e verjaardag, promoveerde hij aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Ook bij die gelegenheid liet Jan Posthumus zich kennen als de nauwkeurige en betrokken vakgenoot, wiens expertise en vriendschap node gemist zullen worden.

Een uitgebreider levensbericht van Jan Posthumus zal volgend jaar verschijnen in het *Jaarboek* van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden.

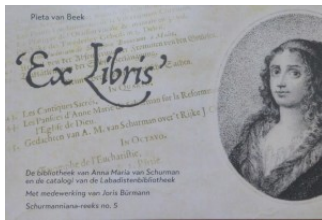
2.3. Pas verschenen: 'Ex libris'. De bibliotheek van Anna Maria van Schurman [ingezonden mededeling van Jan Noordegraaf, Amsterdam]

Pieta van Beek, 'Ex libris'. *De bibliotheek van Anna Maria van Schurman en de catalogi van de Labadistenbibliotheek*. Met medewerking van Joris Bürmann. Ridderkerk: Provily Pers 2016. Schurmanniana-reeks; no. 5. 92 pp.

Wie op zoek is naar geleerde vrouwen in Nederland, komt vroeg of laat altijd terecht bij de *femme savante* Anna Maria van Schurman (1607-1678), die als eerste vrouw colleges volgde aan de Utrechtse universiteit. Dat zij wel veertien talen beheerste, maakt haar ook voor historisch geïnteresseerde taalkundigen tot een bijzonder object van onderzoek. Het feit dat er tot nu toe nog steeds geen exemplaar van haar Ethiopische grammatica is teruggevonden, geeft aan dat er over deze vrouw nog een

en ander valt uit te zoeken. Pieta van Beek is, zoals bekend, sinds jaar en dag bezig om allerlei nieuwe onderzoeksresultaten met betrekking tot Van Schurman aan geïnteresseerden in geschrifte aan te aanbieden.

Deze vijfde publicatie in haar Schurmannia-reeks is een verkenning van de bibliotheek van Anna Maria van Schurman, en wel aan de hand van Anna's boeken, kunstwerken, brieven, manuscripten, bijdragen aan andermans werk, etc. Het eerste hoofdstuk ('Een leven met boeken', pp. 7-40), wordt gevolgd door een bespreking van vijf catalogi van de Labadistenbibliotheek (pp. 41-52). Die catalogi zijn als bijlagen toegevoegd (pp. 53-86).

Er is nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de bibliotheken van geleerde vrouwen, aldus Van Beek in haar voorwoord. Alleen al Van Schurmans bibliotheek laat zien dat een dergelijk onderzoek verre van eenvoudig is. Zo is er geen catalogus van Van Schurmans bibliotheek overgeleverd en kennen we slechts één boek met haar ex-libris. We moeten de

bibliotheek dan ook uit haar werk reconstrueren, niet alleen uit haar eigen publicaties, haar bijdragen aan boeken, boekgeschenken, vlugschriften en manuscripten, maar ook uit haar kunstwerken.

Ook kunnen we de boeken van haar broer Johan Godschalck (1605-1664) niet negeren. Anna Maria verkocht een deel van haar bibliotheek toen zij najaar 1669 uit Utrecht vertrok om zich bij de labadisten aan te sluiten. Maar van die auctie is geen catalogus bewaard gebleven. Mogelijk verkocht ze haar boeken via een veiling van een bevriende theologiestudent. De rest van haar bibliotheek ging op in de gemeenschappelijke labadistenbibliotheek. Van die labadistenboekerij zijn er verschillende catalogi bewaard gebleven. Aan het slot van haar betoog gaat Van Beek in op de vraag waarom de labadisten hun boeken verkochten.

Qua uitvoering is dit deel uit de Schurmannia-reeks omvangrijker dan de voorgaande vier delen. De tekst is uitgevoerd in twee kolommen per pagina en is rijk voorzien van fraaie en functionele illustraties.

Alle uitgaven uit de Schurmannia-reeks zijn te bestellen bij p.vanbeek@uu.nl. Dit vijfde deel kost € 34,50 exclusief verzendkosten.

2.4. Schemerarchieven (17)

[Moensiana](#)

2.5. De werkbank (17)

['Alles uit den Baedeker': Tachtigers op reis](#)

*Reacties, opmerkingen en bijdragen
(en natuurlijk ook e-adreswijzigingen) naar:
Wim Klooster of Guido Leerdam,
wgk@xs4all.nl of guidoleerdam@gmail.com
www.ivnnl.com*

INTERNATIONALE VERENIGING VOOR NEERLANDISTIEK